

Från Jesusrörelse till Jesus själv

Gerd Theissens utveckling inom jesusforskningen

BENGT HOLMBERG

Denna presentation beskriver kort olika stadier i professor Gerd Theissens forskning om evangeliernas tillkomstprocess och den historiske Jesus, med särskild uppmärksamhet på hans sena huvudarbeten. Bengt Holmberg, professor i Nya testamentets exegetik vid Lunds Universitet, visar hur Theissen ändrat och vidgat sitt sätt att arbeta från ett formhistoriskt och tämligen skeptiskt betraktelsesätt till en öppnare och mer plausibilitetsbestämd historiografi.

Theissens tidigare arbeten inom området evangelie- och jesusforskning är trots det innovativa bruket av sociologiska metodperspektiv präglade av det formhistoriska synsättet på evangeliernas tillkomst. Grundidén i hans försök att finna evangelietexternas *Sitz im Leben* i den tidiga kyrkans, eller som han kom att kalla den: «Jesusrörelsens», liv kommer direkt från de första sidorna av Rudolf Bultmanns *Die Geschichte der synoptischen Tradition*.¹ Theissen var också från 1971 (då tillsammans med sin Doktorvater, Bultmannlärjungen Philipp Vielhauer) utgivare av det «Beiheft» som åtföljde de ständigt nya upplagorna av Bultmanns arbete — onekligen ett vittnesbörd om anslutning till den formhistoriska «skolan».²

Jesusrörelsens sociologi

Theissen intresserade sig, till skillnad från den äldre formhistorien, mindre för de teologiska

¹ Theissen nämner själv detta beroende i «Die soziologische Auswertung religiöser Überlieferungen», i G. Theissen, *Studien zur Soziologie des Urchristentums* (WUNT 19), Tübingen 1979, 35–54, s. 36 not 4, och i «Wanderradikalismus. Literatursoziologische Aspekte der Überlieferung von Worten Jesu im Urchristentum», samma bok 79–105, s. 82.

² I den 10. upplagan av Bultmanns *Geschichte* (1995) tillfogade Theissen ett omfattande Nachwort (s. 409–452) «Die Erforschung der synoptischen Tradition seit R. Bultmann». Dessvärre finns inte denna upplaga av boken på något svenskt universitetsbibliotek.

och religiösa intentioner än för de sociala villkor och beteendemönster som låg bakom evangelietraditionens bevarande och utformning. Han utarbetade i ett knippe uppsatser, som sammanfattades i den epokgörande lilla boken *Die Soziologie der Jesusbewegung* (München 1977, 120 s.), sin välkända hypotes att den äldsta traditionen om Jesus bars av vandrarkarismatiker, kringvandrande profet-missionärer som levde i självvald fattigdom och hemlöshet för att likna sin mästare Jesus, medan de förde hans budskap om gudsriket (och budskapet om Människosonen) vidare. Detta formhistoriska perspektiv, baserat på den litteratursociologiska idén om en strukturlikhet mellan traditionens innehåll och livsmönstret hos traditionens bärare, kombinerades med en ambitiös och magistral nytolkning av hur Jesusrörelsen med sitt radikala ethos var ett svar på det palestinsisk-judiska samhällets djupa konflikter. Hela undersökningssättet utgick i klassiskt formhistorisk stil från att evangelierna kan läsas som en spegel av den tidiga kyrkans liv, men knappast av den person skrifterna på ytan handlar om. Theissen räknade dock redan 1977 med betydligt konkretare sociologisk kontinuitet mellan Jesus och dem som förmedlade hans ord och gärningar än vad Bultmann gjort, men det var inte ett perspektiv han utarbetade förrän bortåt tjugo år senare.

Historia i romanform

I mitten av 1980-talet kom Gerd Theissen att intressera sig alltmer för det han kallade evangelietraditionens lokalkolorit, dvs. detaljer i

texterna som korrelerar med specifika personer, platser och omvälvande yttre händelser, såsom krig och politiska kriser. Men innan detta hade resulterat i en större, vetenskaplig undersökning publicerade han år 1986 sin «Jesusroman» *Der Schatten des Galiläers*. Den var ett både lekfullt och allvarligt försök att bedriva Jesusforskning i narrativ form — alltså något ur formhistorisk synpunkt så oortodox och suspekt som en «Leben-Jesu»-bok. Historien är rent fiktiv: en judisk köpman, Andreas, med kontakter åt många håll, blir tvingad att fungera som informator åt en romersk officer, Metilius, som inser att den romerska makten måste veta mycket mer om olika former av judisk religion för att kunna undvika politiskt kostbara misstag i umgänget med de ockuperade. I en serie kapitel rapporterar Andreas om essenerna, zeloterna, och så småningom om rörelsen som en viss galilé, Jesus från Nasaret, gett upphov till. Huvudpersonen träffar aldrig Jesus i boken, bara personer som berättar om konsekvenserna av att ha gjort det. Det närmaste han kommer är när han på avstånd ser Jesus hängande på korset. Theissen är inte den allvetande författaren, utan ställer sig medvetet på samma nivå som den som läser evangelierna, med viss historisk kunskap till hjälp. Han har liksom vi bara tillgång till den skugga som den där galiléern kastar i sin samtid, dvs. de effekter han har på andra människor. Detta är naturligtvis ett formhistoriskt grepp, men tack vare den myckna lokalkolorit förf. använder för att tolka det huvudpersonerna hör, ser och säger, blir Jesus konkretare förankrad i sin judiska samtid än hos många andra formhistoriker — och det är ju början till en bild av Jesus.

Lokalkoloritens betydelse för traditionshistoria

Theissens 80-talsuppsatser om lokalkolorit infogades så småningom i ett mer omfattande arbete som han gav ut 1989: *Lokalkolorit und Zeitgeschichte in den Evangelien. Ein Beitrag zur Geschichte der synoptischen Tradition*. Den beskedliga undertiteln anspelar naturligtvis på Bultmanns klassiska arbete, och innehåller samtidigt anspråket på att det finns mer att säga om

saken än Bultmann sagt. Boken börjar med att redogöra för kritiken mot formhistoriska axiom, såsom att texten först traderades som en svärm separata enheter vilkas muntliga förhistoria man kan rekonstruera genom ett helt textimmanent studium. Theissen är klart kritisk till att formhistorikerna menat sig kunna göra detta utan ringaste behov av konkreta socialhistoriska informationer. Dessa betyder tvärtom en hel del för att tidfästa jesustraditionens olika delar och få ett grepp om deras *Sitz* i mer omfattande mening.

Slutsumman av de många detaljerade undersökningarna av korrespondenser mellan t.ex. arkeologiska myntfynd och konkret politisk historia å ena sidan och texter å den andra blir en alldeles ny bild av evangeliernas framväxt. Det äldsta traditionsmaterialet är präglad i Galileen, medan den stora synoptiska apokalypsen (Mk. 13 m par) och passionshistorien kan lokaliseras till Jerusalem med omnejd och dateras till början av 40-talet. Den djupa krisen 39-41 e.Kr. som framkallades av kejsar Caligulas försök att placera sin staty i Jerusalems tempel skapade och präglade nämligen vissa större samlingar, som inkorporerats i evangelierna: den synoptiska apokalypsen, Q-källan och passionshistorien. Den följande stora politiska krisen i palestinsk judendom, kriget mot Rom 66-70 e.Kr., framkallade som reaktion de fullständiga evangelierna. De tre synoptiska evangelierna representerar således ett tredje stadium i skrifternas framväxt, och de är alla skrivna utanför Palestina. Mk är skrivet nära kriget (kanske i ett land norr om Palestina), medan Mt. och Lk. visar en större distans därifrån i tid och kanske även rum. Evangelierna är slutliga sammanarbetningar av traditionsmaterial ur olika tradentkretsar: de egentliga lärjungarna («vandrar-karismatikerna»), berättelsetraditioner ur folkets breda lager, och lokalförsamlingarna. Theissen ger nu mycket större plats i processen åt de ortsbundna lokalförsamlingarna av Kristustroende Jesusanhängare, då han menar att de är uppkomstmiljön både för de första skriftliga kompositionerna av material, i vilka man infogade material från de andra tradentkretsarna, och till slut för de färdiga evangelierna med sin mera omfattande narrativa ram. *Lokalkolorit*-boken innebar en rejäl vidgning av perspektivet från den första boken 1977, genom att materialet nu får återspegla flera

decenniers rörelsehistoria, och ett vitt spektrum av olika geografiska lokationer. Men inte heller detta steg fokuserade på den historiske Jesus själv, utan den uppgiften tog sig Theissen an först på 1990-talet.

Uppmärksamheten till slut på karismatikern Jesus

År 1987 hade Michael Ebertz sociologisk-exegetiska avhandling *Der gekreuzigte Charismatiker* utkommit, där han ger en originell nytolkning av vad Jesu karisma är för någonting, utifrån Wolfgang Lipps sociologiska tolkning av begreppet. Den fördjupade, Lippska karismaförståelsen hos Ebertz har Theissen villigt inkorporerat i sina senare arbeten, först på SNTS-konferensen i Cambridge 1988, där han i ett uppmärksammat huvudföredrag lade fram en vidareutveckling av sitt tänkande om Jesus som karismatiker. Han hävdade där att Jesus och hans rörelse inte bara levde «karismatiskt», utan också åsyftade och för den egna rörelsen åstadkom en karismatisk värdeevolution, med en omadressering av aristokratiska beteendemöster till de fattiga och marginaliserade.³

En mera definitiv vändning från traditionella form- och redaktionshistoriska perspektiv på Jesus gjorde Gerd Theissen kring mitten på 1990-talet. Kanske har det ett samband med att han tycks låta sig influeras av och gärna samarbetar med yngre forskare i sitt forskarseminarium. Doktoranden Annette Merz och han publicerade sin stora gemensamma *Der historische Jesus: Ein Lehrbuch* år 1996, vilken trots sin karaktär av lärobok måste karakteriseras som ett fullskaligt vetenskapligt försök att beskriva den

³ G. Theissen, «Jesusbewegung als charismatische Wertrevolution», i: *New Testament Studies* 35, 1989, 343–360. En av hans doktorander, Helmut Mödritzer, presenterade i sin avhandling en utvidgad läsning av Jesus som en självstigmatiserande karismatiker i *Stigma und Charisma im Neuen Testament und in seiner Umwelt*, Freiburg-Göttingen 1994, i vilken han vidareför och i viss mån korrigerar Ebertz. Se min presentation av dessa arbeten i uppsatsen «Karisma som tolkningsmodell i jesuforskningen», i *Svensk Exegetisk Årsbok* 67, 2002, 61–77.

historiske Jesus själv. Det första av bokens sexton kapitel är en kort historik över jesuforskningen, som följs av två kapitel om kristna och icke-kristna källor om Jesus och en avslutande diskussion i form av tretton skeptiska invändningar mot jesustraditionens historiska användbarhet och svar på dem (kap. 4). Kapitlen 5–7 tecknar ramen kring Jesu historia: judendomen i 1. århundradet, samt den kronologiska, geografiska och sociala ramen kring Jesu liv. Därmed är scenen beredd för bokens två huvuddelar, Jesu verk (§ 8–12) och hans passion och uppståndelse (§ 13–16). Vart och ett av dessa nio kapitel inleds med en kort, instruktiv forskningshistorik om just det ämne kapitlet avhandlar:

kap. 8, Jesus som karismatiker: Jesus och hans sociala relationer

kap. 9, Jesus som profet: Jesu eskatologi

kap. 10, Jesus som helbrägdagörare: Jesu under

kap. 11, Jesus som diktare: Jesu liknelser

kap. 12, Jesus som lärare: Jesu etik

kap. 13, Jesus som kultstiftare: Jesu sista måltid och den urkristna nattvarden

kap. 14, Jesus som martyr: Jesu lidande och död

kap. 15, Jesus som uppstånden: påskan och dess tydningar

kap. 16, Den historiske Jesus och kristologins början

Bilden av Jesus som eskatologiskt tänkande profet, lärare och helbrägdagörare är mer traditionell än hos en del sentida amerikanska forskare, vars icke-eskatologiska jesusbild Theissen torrt karakteriserar som mer präglad av kalifornisk lokalkolorit än av galileisk (s. 29).

Uppbrott från formhistorisk skepsis

Ser man på metodologin i detta arbete, som särskilt förklaras i kap. 4 (s. 96–124), innebär den ett ganska markant uppbrott från både «formhistorisk» och «redaktionshistorisk» skepsis hos Theissen. Han sammanfattar detta i en något senare uppsats, där han förklarar varför han numera övergett den djupa skepsis mot äktheten i evangeliernas jesusord och berättelser om Jesus som rått i bortåt 75 år av historisk forskning om Jesus, särskilt inom tysk exegetik.⁴ Han påpekar inledningsvis att hans anti-skepsis

är socialhistoriskt och sociologiskt grundad, precis som den formhistoriska metoden själv. Följande fem skäl, menar han, talar mot denna konventionella skepsis:

(A) Det vi vet om de urkristna församlingarnas sociala situation återspeglas inte i de synoptiska evangelierna i den utsträckning man enligt formhistoriens principer kunnat vänta: omskärelsens nödvändighet eller överflödighet för medlemskap diskuterades redan på 40-talet e.Kr., men det finns inte ett enda Jesusord om saken (förrän i Thomasevangeliet, log. 53, som är emot omskärelsen). Lika viktigt som regler för medlemskap i en social grupp är definition och legitimation av dess auktoritetsstruktur. Vi vet att det fanns *presbyteroi*, *episkopoi* och *diakonoi* redan i urkristendomens första generation, men inte heller om dem finns det något Jesusord.

(B) Det faktum att en del av jesustraditionen, hans radikala ethos beträffande familj, egendom, fast arbete, sannolikt har burits av urkristna «vandrar-karismatiker», som levde i samma rollmönster som Jesus själv är en viss garanti för att hans ord om detta bevarades i överensstämmelse med hans intention. Kontinuiteten i beteendemönster ökar sannolikheten för att traditionen bevarades oändrad.

(C) Ju mer våra socialhistoriska, territorialhistoriska och arkeologiska kunskaper om Jesu omvärld växer, desto tydligare blir det att Jesus passar förträffligt in i den palestinska kontexten i det första århundradets första hälft. Evangeliernas Jesus förstås därför i historiskt hänseende mycket bättre som en produkt av judisk historia än av urkristen fantasi, och detta ökar traditionens grad av generell historicitet, även om detaljerna är osäkra.

(D) Jesusrörelsen uppvisar en rad gemensamma drag med andra millenaristiska rörelser. Till dessa hör att sådana profetiska rörelser är präglade av en karismatisk person, en «profet». Profetens individualitet förklarar långt bättre rörelsens karaktär än rörelsen förklarar traditionens bild av profeten — så varför skulle det vara annorlunda just i fråga om Jesusrörelsen?

(E) Mot det «redaktionshistoriska» argumentet att mångfalden av Jesusbilder beror på att de har avlägsnat sig från historien och i stället färgats av evangelisternas egen kristologi, invänder Theissen för det första att man aldrig kan jämföra en källa med själva den historiska verklighet den skildrar, utan bara med andra källor. Just källornas mångfald och olikhet erbjuder den historiska forskningen en chans, dels för att deras olikheter visar att de är i viss mån oavhängiga av varandra, och dels för att de överensstämmelser som ändå är kvar då blir starkare vittnesbörd om att en gemensam kärna av händelser och ord från personen Jesus ligger bakom dem alla. Om det från olika Jesusbilder i det första århundradet går att rekonstruera en logiskt sammanhängande bild av en historisk Jesus (som dessutom är helt plausibel i den miljö där berättelserna placeras honom), då talar det mot en självklar skepsis beträffande evangeliernas historiska värde.

Huvudkriteriet för äkthet blir plausibilitetskriteriet

Slutsatsen av detta är att Theissen och Merz vill ersätta hittillsvarande olikhetskriterier för äkthet med det historiska plausibilitetskriteriet, som räknar med att Jesus hörde in i sin samtids judiska kontext och att han påverkat urkristendomen (kontextplausibilitet och verkansplausibilitet). I rak motsats till det tidigare så omhuldade dissimilaritetskriteriet krävs nu att det skall finnas positiva sammanhang mellan Jesus och hans historiska kontext i en tradition, om den skall anses historiskt trovärdig. Kan ett yttrande eller en handling över huvud inte tänkas komma från en judisk karismatiker i 1. årh., är de förmodligen inte historiska. Detta betyder inte alls att Jesus och andra karismatiker inte kan tänkas ha sagt och gjort nya och oerhörda ting, men även dessa är adresserade till (och i någon grad begripliga för) människor i den egna samtiden.

För båda typerna av plausibilitet gäller att såväl koherens (kontextuell korrespondens) som icke-överensstämmelse (kontextuell individualitet) kan vara indicium på äkthet. Först *koherens genom flerfaldig bevittning*: om ett motiv, ett tankeinnehåll, eller en formulerad utsaga åter-

⁴ «Den kontroversielle historiske Jesus» (skriven tillsammans med Annette Merz), i T. Engberg-Pedersen, *Den historiske Jesus og hans betydning*, København 1998, 50–71, här 52–55.

finns i flera av varandra oberoende «källor» eller traditionsströmmar som Q., Mk., Mt. särstoff, Lk. särstoff, Thomasev., Joh., så är materialet äldre än någon av dessa källor. Begreppet «Guds rike» finns t.ex. i alla sex traditionsströmmarna, i olika litterära former (liknelser, förmaningsord, makarismer, böner), saknas i stort sett i urkristna texter (Paulus t.ex.), och har följaktligen goda chanser att vara autentiskt Jesus-material.

Sedan finns också delar av jesustraditionen som *inte stämmer överens* med evangeliernas vanliga bild av Jesus som suveränt felfri, mäktigt och beundrad och som just därför med stor sannolikhet är äkta: att han tog emot dopet till syndernas förlåtelse av Johannes Döparen, konflikten med den egna familjen, anklagelsen för att vara i förbund med djävulen, hans egna lärjungars förräderi och flykt, den skändliga korsfästelsen. Både kontextuell korrespondens och kontextuell individualitet är således indicier på traditionsmaterial som sannolikt går tillbaka till Jesus själv.

1997 publicerade Gerd Theissen och engelskan Dagmar Winter en utförlig diskussion av själva frågan om äkthetskriterier: *Die Kriterienfrage in der Jesusforschung: Vom Differenzkriterium zum Plausibilitätskriterium*. Bokens omfattande forskningshistoriska andra del (28–174) inkorporerar Winters doktorsavhandling för Theissen från 1995. Detta arbete behandlar de två viktigaste äkthetskriterierna inom jesusforskningen: differenskriteriet och plausibilitetskriteriet. Det förra har regerat länge och ganska oomstritt i jesusforskningens historia, men författarna föreslår likväl i bokens första mening helt framt att detta skall ersättas med det historiska plausibilitetskriteriet. «Nicht das, was zur jüdischen Umwelt und zum Urchristentum in Differenz steht, soll als echt gelten, sondern was als individuelle Erscheinung plausibel in seinen jüdischen Kontext eingeordnet werden kann und die christliche Wirkungsgeschichte Jesu im Urchristentum plausibel zu erklären vermag.» (s. IX). Plausibilitet (sv. rimlighet) är nu inte rätt och slätt motsatsen till olikhet, utan ett plausibelt samband kan (som också i Theissen–Merz) innefatta både kontinuitet och diskontinuitet, analogi och differens, överensstämmelse och motsats.

Differenskriteriet användes i the Second Quest (1953–ca 1980) särskilt för att betona skillnaden mellan Jesus och hans judiska ursprungsmiljö, och innehöll således ett icke artikulerat men under ytan verksamt antagande att den kristna kyrkans exodus ur judisk kontext egentligen hade börjat redan hos Jesus. Just på den punkten har emellertid jesusforskningen ändrat sig de senaste decennierna: Jesus ses så otvetydigt höra samman med sin judiska kontext att det snarare är de delar av evangeliatraditionen som alltför mycket liknar den senare urkristendomens tro och praxis som kommer under misstanken att inte gå tillbaka till Jesus själv (175). Som med alla historiska aktörer utgår forskningen från att människan Jesus var förbunden med och inte totalt olik och isolerad från sin egen historiska kontext. Och just det faktum att så mycket i Jesu beteende och verk kan förstås som produkt av en judisk historia visar att evangelierna inte är rätt och slätt produkten av urkristen historia och fantasi omkring honom (186). Men hans kontextbundenhet uppvisar åtskilliga individuella drag, vilket är uppenbart när man jämför Jesus med den han stod allra närmast i sin samtid: Johannes Döparen. Samma iakttagelse om individualitet kan göras beträffande hans språkbruk (förställt Amen, hög frekvens av bildord, liknelser och gåtfullt tal (*m^eshalim*), m.m.).

I den historiska helhetsplausibiliteten ingår både kontinuiteten bakåt (mot judendomen) och framåt (mot kristendomen), vilka inte skall förstås för enkelt. Precis som Jesus inte till 100% kan härledas ur eller är kontinuerlig med den samtida judendomen, så är inte heller kristendomen orsakad enbart av Jesus. Den har tagit emot påverkan från judisk bakgrund och ur sin egen historia, som inte har passerat den jordiske Jesus (ex. påsktrons konsekvenser, andeutgjutelse, hednamission), även om en stor och viktig del av dess tro och jesustradition är en effekt just av vad Jesus sade och gjorde. Som historisk gestalt har Jesus alltså rika samband med den omgivande historiska verkligheten, både judisk och kristen, men bibehåller ändå det man kan kalla en kontextuell individualitet.

Vad är då «plausibilitet»? (206–214) Ordets latinska etymologi anger att ordet betecknar ett påstående som är «bifallsvärdigt», dvs. som

övertygar andra (forskare). Omdömen om historiska skeenden är alltid sannolikhetsomdömen, hypotetiska och öppna för prövning. Alternativet «äkta/oäkta» är inte den viktigaste frågan i historiskt arbete, snarare frågar forskaren: hur låter sig denna tradition förklaras historiskt på bästa sätt — kommer den från den föregivne talaren (Jesus) eller inte? För att svara ja på frågan måste den alltså gå att förena med galileisk judendom i första hälften av 1. århundradet, samtidigt som den uppvisar drag av individualitet och gärna också har tecken på verkningshistorisk påverkan på den senare Jesusrörelsen. Kan det dessutom visas att traditionen går emot urkristna tendenser eller att den är belagd i en mångfald av oberoende former eller traditionsströmmar inom det första århundradets kristendom, ökar sannolikheten för att den kommer från Jesus själv. Men historisk hypotesverifikation är mer konst i händerna på en kunnig forskare än ett mekaniskt applicerande av generella regler, och där finns hela tiden ett samspel mellan detaljer och helhet, varigenom bilden testas, preciseras och korrigeras.

Gerd Theissens forskningsutveckling innehåller en del kritik mot det som var exegetiska självklarheter i hans ungdom, såsom idén om en enkel korrespondens mellan textinnehåll och form å den ena sidan och social situation i kyrkans liv å den andra, eller det dolt dogmatiska dubbla dissimilaritetskriteriet. Samtidigt är denna utveckling ett vidareförande av den socio-

logiska ansats som den tidiga formhistorien innehöll, och en frisk och självkritisk metodreflektion inom en klassisk forskningstradition.

Gerd Theissens viktigaste bidrag till Jesusforskningen är:

Soziologie der Jesusbewegung: ein Beitrag zur Entstehungsgeschichte des Urchristentums, München 1977 (eng. *Sociology of early Palestinian Christianity*, Philadelphia 1978 och *The first followers of Jesus: A sociological analysis of the earliest Christianity*, London 1978).

Der Schatten des Galiläers: historische Jesusforschung in erzählender Form, München 1986 (eng. *In the Shadow of the Galilean: The quest of the historical Jesus in narrative form*, London 1987, och översatt till ytterligare tretton språk!).

Lokalkolorit und Zeitgeschichte in den Evangelien. Ein Beitrag zur Geschichte der synoptischen Tradition, Freiburg-Göttingen 1989 (eng. *The Gospels in context: Social and political history in the synoptic tradition*, Edinburgh 1992).

Der historische Jesus: Ein Lehrbuch, Göttingen 1996; skriven tillsammans med Annette Merz. (eng. *The historical Jesus: A comprehensive guide*, London 1998).

Die Kriterienfrage in der Jesusforschung: Vom Differenzkriterium zum Plausibilitätskriterium, Freiburg-Göttingen 1997; skriven tillsammans med Dagmar Winter. (eng. *The Quest of the Plausible Jesus: The Question of Criteria*, Philadelphia 2002).

Summary

The main lines of Gerd Theissen's 25 years of research on the Jesus movement are presented here. It is shown that he has moved from a form-critical and fairly sceptical perspective, which focuses only on the tradition process and reads the gospels as mirrors of the early church (and hardly at all of Jesus himself) to a historiography guided by an awareness of the strong coherence between Jesus himself and both his Jewish context and the movement that developed out of his ministry. The methodology of his great book on the historical Jesus (1996) substitutes the criterion of plausibility for the earlier much-used criterion of dissimilarity.